

A.P.Csehov:

A diák

Az idő eleinte kellemes, csendes volt. Rigófütty hallatszott, és a közeli hínárosban panaszosan sivített valami élőlény, mint mikor üres palackba fújnak. Felreppent egy szalonka, s nyomában a lövés harsányan, vidáman vágott a tavaszi légbe. De mihelyt bealkonyodott az erdőben, hirtelen csontig ható hideg szél süvöltött kelet felől, és minden elnémult. Jégtűk csillantak meg a tócsákon, s az erdő süket lett, barátságtalan, néptelen. Közeledett a tél.

Iván Velikopolszkij teológus, egy diakónus fia hazatérőben az ártéri rét keskeny ösvényén lépkedett. Ujjai megdermedtek, arca kigyúlt a szélben. Úgy érezte, hogy ez a váratlan hideg halomra döntött minden megszokott rendet, hogy maga a természet is megborzadt, s ettől az esthomály a kelleténél gyorsabban sűrűsödik. Köröskörül valahogy különös komor volt a pusztaság. Csupán az özvegyek folyómenti földcskéjéről villant valami fény; távolabb körülötte és ott, ahol a falu terült el vagy négy versztányira, mindent elnyelt a hideg esti sötétség. A diáknak eszébe jutott, hogy mielőtt eljött otthonról, anyja a pitvarban ült a földön, és a szamovárt tisztogatta, apja meg a padkán köhécselt. Nagypéntek lévén, semmit sem főztek otthon, és ő kínzó éhséget érzett. Most a hidegben dideregve arra gondolt, hogy éppen ilyen hideg szél süvített a Rurikok idején, Rettegett Iván és Nagy Péter alatt is, és akkoriban ugyanilyen szörnyű szegénység, ínség dúlt, ugyanilyen lukas zsúpfedelek, tudatlanság, búbánat, ugyanilyen pusztaság, homály és leigázottság, ezek a borzalmak voltak, mint most és mindiglen, s még ezer év múltán sem lesz jobb. Nem kíváncszott haza.

Azt a helyet azért hívták az özvegyek földjének, mert két özvegyasszony - anya és leánya - tulajdona volt. A tűzrakás fényesen, recsegve égett, s bevilágította messze köröskörül a szántást. Vaszilisz, az idősebb özvegy, magas, testes öregasszony, férfibekecsben állt a tűz mellett, s elgondolkozva nézett a lángba; leánya, az alacsony, himlőhelyes, bamba képű nő, a földön ülve az edényt s a kanalakat mosta. Nyilván épp most vacsoráztak meg. Férfihangok hallatszottak: a pataknál lovakat itattak a helybeli munkások.

- Hát visszajött a tél! - szólt a diák a tűzhöz közeledve. - Jó estét!

Vaszilisz összerezzen, de mindjárt megismerte, és barátságosan mosolygott.

- Meg se ismertelek. Isten hozott! Adjon minden jót!

Beszédbe elegyedtek. Vaszilisz tapasztalt asszony volt, valamikor uraknál szolgált, szoptató, aztán szárazdajka, választékosan beszélt, s sohasem tűnt el arcáról a szelíd,

illedelmes mosoly; a leány, Lukerja, férjétől agyongyötört, igazi falusi asszony, csak rápislantott a diákra és hallgatott, s olyan furcsa volt az arckifejezése, mint a süketnémaké.

- Pontosan ilyen hideg éjszakán melegedett tűz kellett Péter apostol - mondotta a diák, s kezét a tűz felé nyújtotta. - Vagyis hát akkor is hideg volt. Jaj, milyen szörnyű éjszaka volt az, öreganyám! Rettenetes magányos, hosszú éjszaka!

Körülnézett a homályba, dideregve rázta meg a fejét és megkérdezte:

- Ugye, ismered a négy evangélistát?

- Igen, - felelte Vaszilisz.

- Ha még emlékszel, az utolsó vacsorán Péter ezt mondta Jézusnak: "Én kész vagyok mind tömlőcre, mind halálra menni." S az Úr erre imígyen szólt: "Bizony mondom néked, Péter, ma nem szól addig a kakas, míg te háromszor meg nem tagadod, hogy ismersz engem." A vacsora után Jézus halálos bánatban imádkozott a kertben, a szegény Péter pedig lelkében kimerülve elgyengült, pillái elnehezültek, és sehogyan sem tudta elűzni az álmot. Aludt. Később, erről hallottál, Júdás azon az éjszakán csókkal elárulta kínzóinak Jézust. Megkötözve vitték a főpap elébe, és Péter a bánattól, aggodalomtól elgyötörten, tudod, kialvatlanul megérezte előre, hogy most, most valami rettenetes történik a földön, s követte mesterét... Borzasztóan, ájulásig szerette Jézust, és messziről nézte, hogyan kínozzák...

Lukerja otthagyta a kanalakat, és mozdulatlan tekintettel meredt a diákra.

- Odaértek a főpaphoz - folytatta -, Jézust vallatóra fogták, a munkások pedig ezalatt, mert hideg volt, tüzet gyújtottak az udvaron, hogy melegednének. Velük együtt állt a tűz mellett Péter, s ő is melegedett, mint én most. Egy asszony meglátván őt, így szólt: "Ez is övele vala!", vagyis hát őt is kihallgatásra kell vinni. És a tűz körül a többi munkások is bizonyára gyanakodva, szigorúan néztek rá, mert ő zavarba jött és ezt mondta: "Nem ismerem őt." Kevéssel később valaki ismét felismerte benne Jézus tanítványát, és szólt: "Te is azok közül való vagy." De ő megint megtagadta. És harmadszor is hozzáfordult valaki. "Nem téged láttalak ma vele a kertben?" Ő harmadszor tagadta meg Jézust. "És azonnal, mikor ő még beszélt, megszólalt a kakas", és Péter messziről nézván Jézust, visszaemlékezett szavaira, melyeket neki mondott a vacsorán... Emlékezett, felocsúdott, és kiment az udvarról, és keserves sírásra fakadt. Az evangéliumban írva van. Úgy el tudom képzelni: csöndes-csöndes, sötét, sötét a kert, és a csöndben alig hallható az ő elfojtott sírása...

A diák felsóhajtott s eltűnődött. Vaszilisz még mindig mosolyogva hirtelen felzokogott, nagy cseppekben, bőségesen omlott a könnye orcájára, és eltakarta arcát a tűz elől, mintha

szégyellné könnyeit, Lukerja pedig mozdulatlanul bámulván a diákra, elvörösödött, arc kifejezése feszült és súlyos lett, mint aki nagy erővel fojtja el a fájdalmát.

A munkások visszatértek a folyópartról, s közülük az egyik már lóháton közeledett, és a tűzrakás fénye reszketegen vetődött rája. A diák jó éjszakát kívánt a két özvegynek, s továbbállt. S megint sötét lett, s a keze megint fázott. Kegyetlen szél fűjt, valóban visszatért a tél, s nem látszott, hogy holnapután itt a húsvét.

Most a diák Vasziliszára gondolt: az ő sírása arra vall, hogy mindaz, ami azon a nagypénteken Péterrel történt, valami titkos vonatkozásban van vele...

Széjjelnézett. A magányos fény békésen pillogott a sötétben, s már nem volt senki körülötte. A diák megint elgondolta, hogy mivel Vaszilisz a zokogott, leánya pedig zavarba jött, ebből nyilvánvaló, hogy amiről ő az imént beszélt nekik, ami tizenkilenc évszázaddal ezelőtt történt, annak köze van a jelenkorhoz: mind a két asszonyhoz, sőt ebben az eldugott faluban mindenkihez, még őhozzá magához is. Az öregasszony biztosan nem azért fakadt sírva, mert ő megindítóan tud mesélni, hanem azért, mert Péter közel áll szívéhez, és egész lényét áthatja az, ami Péter lelkében végbement.

Egyszerre örömmel teli izgalom fogta el a diákot, s még egy percre meg is állt, hogy mély lélegzetet vegyen. **A múltat - gondolta - egymáshoz folyó események szakadatlan láncolata kapcsolja a jelenhez. És úgy tetszett neki, hogy ő most meglátta ennek a láncnak mindkét végét, megérintette az egyiket, mire a másik vége is megरेzzent.**

És amikor átkelt a kompon, s azután felkapaszkodott a hegyre, szülőfalujára nézett, majd nyugat felé, amerre a hideg alkonyat keskeny vörös sávja fénylett -, arra gondolt, hogy **az igazság és a szépség, ami ott a kertben és a főpap udvarában irányt adott az embersorsnak, megszakítás nélkül folytatódott a mai napig, és minden bizonnyal ez a két dolog volt a fő az emberéletben s az egész földön;** erre a gondolatra lassanként feltámadt benne a fiatalság, az erő, az egészség - még csak huszonkét éves volt! -, az ismeretlen, titokzatos boldogságra való várakozás kifejezhetetlen édes érzése, s gyönyörűnek, csodálatosnak, magasztos értelemmel telítettnek látta az életet.